Вид. Чуриловић, Сарајево, Купанија

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

ОРГАН АЛИАНСЕ ЖЕНСКИХ ПОКРЕТА У КРАЉЕВИНИ С. Х. С.

Администрација: Кнез Михаилова 46/I. | Уредници: АЛОЈЗИЈА ШТЕБИ, ДАРИНКА СТОЈАНОВИЋ | Београд, 15 маја 1927. БРОЈ 8. — ГОДИНА VIII. | Власник за А. Ж. П. МИЛИЦА ДЕДИЈЕР | Излази 1. и 15. у месецу. — Годишња претплата 48 динара. — Примерак 2 динара.

Мајке!

Посвећујући Вам овај број **„Женски Покрет“** *поздравља у Вама извор здравога живота и снаге народа.* **„Женски Покрет“** *сматра позив Мајке као најлепши и најплеменитији. Он високо цени ваш рад на подизању и васпитању народа. Ваш рад је жижа која даје нове ватре сталној народној тежњи ка прогресу и срећнијој будућности.*

„Женски Покрет“ *се придружује прослави 15 маја — Материнског Дана.*

Иван Мештровић — **МОЈА МАЈКА.**

МАТЕРИНСКИ ДАН

Да би упозорили и малу и велику децу на најнеисцрпнији извор милости, на највеће пожртвовање, на срце испуњено најнесебичнијом љубављу, стрпљењем, разумевањем и опраштајем Народни Женски Савез и Подмладак Црвеног Крста остварили су своју идеју да се и у нашој домовини заведе празник *Мајке*, који данас прослављамо са свима женским друштвима у целој земљи.

Благодарећи Министарству Просвете сва деца по школама обавештена су од својих учитеља и наставника о значају овога дана.

Кроз све цркве свих религија одаће се признање материнској љубави, том најлепшем цвету људског осећања.

У свима културним установама одјекује данас слава мајци.

И зато и стари и млади и велики и мали сетимо се данас свога највећега добротвора — своје мајке.

— Ви, чије мајке почивају дубоким сном, сегите се тренутака, које сте са њом уживали и отидите јој, ако је могуће, на гроб.

— Ви, који сте удаљени од ње напишите јој једно мало писмо. Ах! са каквом га чежњом мати ишчекује.

— А ви, децо, која не можете ни да схватите са каквим су напорима скопчане оне силне ситне услуге, које вам мајка од јутра до мрака чини, учините ви на данашњи дан нешто за њу. Олакшајте јој њен напоран рад. Одмените је мало. Вашој мајци, која није научила да од вас тражи већ само да вам даје једна ситна пажња, једна мала нежност створиће јој велику радост.

— Ако са похвалом уздижемо пожртвованост материнства, где мајку везује за дете крвно сродство, у толико већу хвалу и поштовање заслужује она жена, која се за туђу децу жртвује. А како страшно име има: маћеха. Судба сирочади са злим маћехама изнета је и у приповеткама и у песмама. Међутим има и добрих маћеха, којима често тај сам по себи тежак задатак бива отежаван и загорчаван подозрењем, непризнавањем и незахвалношћу.

И за то одајмо данас искрено признање свима оним женама које су се са љубављу трудиле да замене рођене мајке.

15. Мај 1927
Београд.

Лепосава Петковић.

О заштити материнства.

Зар може народ здрав бити којему мајке не знају услове тјелесног здравља, а зар се народ може култивирати кад мајке нису свјесне тежње уређене човечанству за напретком?

На дан кад жене морају потсјетити друштво на захвалност коју човечанство дугује мајкама, корисно је показати људима начин којим ће начином своју захвалност реализирати. Тај начин веома једноставан по изгледу, али веома компликован при провођењу, јер претпоставља измјену многих вјековних друштвених конвенција — састоји се у заштити материнства.

Карактеристичан примјер како се несистематски још данас рјешавају разни друштвени проблеми, преставља питање материнства. И ако од давних времена умјетници свих народа са фантастичним пијететом обожавају материнство, ни ми, а ни многи културнији народи од нас, нису још заузели објективно и реално становиште према питању материнства. Апстрахирајући сада етичку вредност његову за друштво и појединца, крајње је вријеме да се уважи корист нормалног материнства на формацију људске заједнице.

Полазећи са становишта да је брак споразумна и свјесна одговорност нових, бољих покољења, треба констатовати да је мајка у заједници са таквим циљем од пресудне важности, јер је њезин утицај у стварању новог живота директан и трајан. Док мајка у свом тијелу чува најосјетљивији степен у развитку људског организма — својом крви храни нови заметак свјесног живота, и после девет тешких мјесеци са ризиком свога сопственога живота, а даље му ствара душу, природа је оцу дала дужност да *чуваћи мајку* у периоду физиолошких промјена њезиног тијела, који је чине мање способном за извјесне радове — *чува дијете*.

Ако признамо оваку функцију родитеља при стварању нових људи — а морамо је признати, јер је од давнина код свих племена људске врсте констатујемо — морамо признати и то: да је квалитет оца *апсолутно* одговоран за квалитет његовог потомства само у моменту стварања, док квалитет мајке утиче на квалитет њезине дјеце од зачетка док не ступе у живот самосталније. Законодавство и друштво прихватило је овај одговорни утицај жене — мајке при стварању нових поколења; али *питање је какву је спрему осигурало друштво мајкама за тај велики задатак*, и какво се признање даје онима од којих зависи обнављање човјечанства?

До скорих времена није се сматрало потребним да се жена спреми за ту одговорну задаћу, него се остављала у мрачњаштву, да ради и живи по упутама својих баба и прабаба, а за награду створило је нарочите законе за ванбрачну дјецу, законом је заштитило проституцију и на крају, стварајући све теже економске прилике — изагнало је жену из куће: у рудокопе, у фабрике, на ноћни рад и т. д. — не бринући се о потомству, које се рађа од измучених жена и које расте по домовима без мајке.

Знајући да је највећи морталитет дјеце међу одојчади, а ова да

умире највише од непознавања основних принципа хигиене; знајући да их умире далеко више одвојених од мајки, него оних који и у слабијим приликама остају уз мајку, и на крају знајући да двоструко више умире ванбрачне дјеце од брачне јасан је пут, којим — у општем интересу — треба да крене заштита материнства.

1) Реорганизовати образовање жена у том смислу, да се оне у првом реду савремено *спреме за материнство, свој најприроднији позив и своју најважнију грађанску дужност* (која прије свега осталога треба да им донесе и *сва грађанска права*). Ово образовање треба да стекну све девојке, које полазе средње школе у тим школама — а онима, које их нису полазиле треба дати могућности, да то образовање стекну по нарочитим „материнским школама".

2) Законски осигурати свим трудним женама — запосленима ван куће извјестан одмор прије порођаја — и мајкама, да се првих шест недеља иза порођаја посвете дјетету.

3) Осигурати што већем броју жена у порођају стручну примаљску помоћ и онемогућити, да ту дужност врше жене без примаљске дипломе. Повећати кадар примаља са интелигентнијим и културнијим женама, тако да свака општина има бар једну бабицу, која ће поред већ прописаног материала познавати и проводити бар основне принципе социалне хигиене.

4) Отварати што више дјечијих диспанзера са *савјетовалиштима за мајке*. Чудновато је, да се данас, у доба развијене расне хигиене, код нас још тако мало полаже на ту врсту профилаксе. Зар није рационалније у савјетовалиштима упозорити мајку на све опасности, које прете њезином још здравом детету, упознати је са начином, да им избјегне или их одстрани, него је касније мучити скупоценим и тешко проведивим лечењем лоше храњене дјеце, рахитичне, скрофулозне и т. д.

5) Утицати на законодавство — у питању *ванбрачног дјетета* у том смислу: да држава (а не приватна — нарочито женске удружења!) узме на своју потпуну и примјерну бригу материнство, порођај и новорођенче неудате мајке све дотле, док држава не нађе пута и начина, којим ће онемогућити мушкарцима, да се одрекну свог потомства и присилити их, да — брињући се за своју дјецу, зачету у признатом браку — брину се и о њиховој мајци, док је она из физиолошког разлога за ту бригу мање способна.—

Сарајево Др. М. Живановић

Сељанка и радница

Двоструко и троструко мученице: као раднице, као жене и као мајке, сељанка и радница су најдостојније међу женама.

Ко ће рећи бескрајну величину и неизмерно робовање мајке, робиње инстинкта и дужности, природе и друштва! Ко ће рећи сав дуг наш, сву срамоту, нас који смо повлашћени, ослобођени најтеже и најплеменитије обавезе! А какав тон треба наћи да би се славила она мајка, која поред терета материнства носи још и терет професионалног рада, напора за свакидашњи хлеб!

*

Мајка радница — то је роб роба. Није доста, што као социално слабо биће мора да води неравну борбу у привредном животу, борбу за надницу, са свима понижењима, која прате најамника. Није доста, што у временима кризе — као што је ово наше поратно време — мора да седи без посла, то значи без хлеба. Треба још поред редовних беда најамништва, да подноси грубости некултурног мужа, који најчешће гнев од невоље искаљује на јадној жени. Треба, најзад, да дођу деца, и то у великом броју, — јер је утврђен социолошки закон, да сиротиња даје највише деце. На невољу раднице надовезују се неприлике жене, а на ове бриге и болови мајке.

Није чудо, онда, што сва радничка законодавства у свету — у културноме свету — узимају у особиту заштиту жену радницу, и што за радницу мајку предвиђају нарочите мере. Најпре се она ослобођавала од рада за осам недеља пре порођаја. То није било довољно: она није морала радити, али надницу није имала. Зато се редовно дешавало, да је она пре времена одлазила у радионицу доводила у опасност свој и детињи живот. Доказ: за целу Француску, од 1000 деце, пре навршене прве године умре 11. У радничким крајевима вароши умре 30 деце! Морало се, дакле, учинити нешто више. Одмор од осам недеља учињен је обавезним. Али то је још мало: држава се морала обавезати да за то време плаћа радници мајци њену обичну надницу. То предвиђа француски закон од 19 јуна 1913 године. У другим земљама постоје сличне мере, више или мање повољне за мајку — најамну радницу.

У нашем закону о заштити радника од 1922 године предвиђен је одмор од осам недеља (обавезан), а за помоћ у новцу остављено је закону о осигурању радника, који осигуранима даје помоћ у болести. Тако породиље код нас добијају бар један део онога, што им даје француски закон од 1913 год. Али ово је сасвим недовољно. Наша социална политика врло мало узима у обзир жену и њене нарочите потребе. Ми немамо породилишта за сиротињу, ни у једној фабрици не постоје собе за одојчад (као што је случај у другим земљама), скоро ништа није довољно учињено за нађену и напуштену децу. Цело питање рађања остављено је отворено. Ми мислимо да ваља храбро и отворено покренути и *питање побачаја*. Нови пројекат кривичног законика остао је у главном при истим мерама: он побачај кажњава, и то погађа поглавито мајку. Рађање треба регулисати, т. ј. разумљиво ограничити, јер друштво нема право да од сиромашних родитеља тражи децу, за коју оно само неће ништа да учини.

*

Све ове невоље много су оштрије и љуће на селу. *Мајка сељанка* је уклета мученица, за коју имена нема. Ако је за радницу учињено врло мало, за сељанку није учињено апсолутно ништа. Задовољили смо се причама о здравој сељанци, која рађа као од шале, чија деца расту као пилићи, ако не као прасад у ђубрету сеоске прљаве романтике. Дивимо се жени, која дан-два после порођаја меси хлеб — копа на њиви. И нико још јаукнуо над тим надчовечанским боловима жене и мајке! То је највећа срамота ове наше такозване цивилизације. Сељанке после рата рађање и касапе своја тела на најгрознији начин. Ми имамо страховиту смртност младих жена у пуној снази, само због несрећног и нерешеног питања побачаја. Ту пливамо у пуном варварству, које је испуњено злочинима.

Смртност наше деце у најнижем узрасту двадесет пет и тридесет пута је већа него у Енглеској. Кад се таква смртност дода на редовну праксу побачаја, може се разумети зашто је код нас прираштај становништва тако мали. Ништа лакше, него оптужити «глупе и грубе» сељанке за ова прерана умирања. Али не заборавимо да оне њих лично највише стају, и физички и морално. Јер су оне ипак жене и ипак су мајке! А сваку мајку срце боли за својим чедом.

Тако је све јасније, да нашем селу, нарочито мајци-сељанци, нису више потребни проповеди, — ни морални, ни патриотски, већ да су јој нужне *велике социалне реформе*. Нису јој потребни ни чланци у новинама, које она не чита, приметиће можда неко. — Али, ми зато и пишемо, што новине нису допрле до жене сељанке. Пишемо ово као крик, као позив на узбуну, као аларм.

*

Велики француски писац Морис Барес бацио је пре неколико година у јавност лозинку: La grande pitié des églises de France! — Француске цркве су у жалосном стању! У помоћ, пропадају старе, лепе француске цркве! — Данас, на општи Дан Материнства, ми вичемо:

— Велика је беда мајке-сељанке и мајке-раднице! Пропада нам мајка сељанка и мајка радница! У помоћ! у помоћ!

То није доста. Наш позив неће чути они којима је добро, чије се жене порађају у санаторијумима, и чију децу прате учене девојке странкиње. Ми ћемо се зато обратити жени и мајци радници и сељанци. Њих ћемо подбунити и рећи им:

— Устајте! Устајте у одбрану плодова утробе своје! Не дајте у смрт љубав вашу! Наредите мужевима — то је у вашој власти — да буду људи, и да бране своју децу. Идите на политичке зборове, кад не можете на биралиште, — и пљуните у лице свима посланицима, који су изгласали буџет, у коме нема ни једне паре за сиромашну мајку! Устајте, жене! Последњи је час. Плод срца вашег је у питању. Плод љубави и нежности ваше!

Тај језик ће жене и мајке разумети!

Д-р Драгољуб Јовановић.

Удата жена у јавном звању.

За будућност женског детета брину се родитељи данас другачије него ли је то било некад, кад се држало, да је девојци једина сврха удаја. И онима, који никад нису ни чули о феминизму или женском покрету, јасно је да женском дјетету морају дати неко звање и тако га материјално осигурати, јер осећају, „да су таква времена", да се девојке тешко удају.

Па ипак многи и многи одгајају дјевојке тако; да им звање буде »за сваки случај«, т.ј. док се не удају. И баш зато, јер се многим девојкама шугерира, да им је звање и зарађивање само од невоље, многе дјевојке мрзе то своје звање и посао, и гледају спас у удаји, држе да су промашиле главну сврху живота, ако се нису удале.

Није чудо онда, да многи немају поверења у женски рад, ако је спремање за рад у звању врло површно, јер се тај рад и то звање сматра нечим привременим и пролазним.

Али није истина, само то да многе дјевојке остају неудате, већ је и то истина да данас има мало мушкараца, који могу зарађивати доста и за себе и за породицу, па многе жене морају зарађивати, премда су се удале.

Ту сада настаје безброј тешких питања, како ће се жена удовољити двострукој дужности: према звању и према породици. Овдје треба унапријед рећи, да су та питања озбиљна и тешка само за породицу, у којој има дјеце. У звање изван куће не иде жена, која има велико домаћинство: врт, поље, домаће благо, бригу за калфе и шегрте или друго; за уско пак кућанство двоје људи (спремање стана, припремање хране) није потребна сва душевна и тјелесна снага једне жене и ниједан мушкарац нема права на то, да једна жена живи само за његову личну потребу. Напредак је модерне технике дао толико помагала кућанству и смањио му послове толико, да жени у таквом кућанству преостаје нешто времена за рад изван куће; ако пак звање тражи да читав дан живи изван куће, може је у њеним домаћим пословима без озбиљних тешкоћа, замјенити друго лице. Разумије се само по себи, да и мушкарац у будућности буде одгојен тако, да својим личним потребама удовољава сам. Знам примјер, гдје је жена, мајка деветеро дјеце, свако јутро своме мужу везала кравату и врпце на ципелама, јер он то никако није могао научити. Овако се дјечаци не смију у будуће одгајати.

Озбиљне тешкоће настају у звању за жену, која има дјецу. Већ је само вријеме трудноће многима велика сметња у раду, а брига око неге и одгоја деце поготову. Ту је потпуно оправдано питање, може ли и смије ли мајку у вршењу њезиних дужности према дјетету замијенити неко друго лице. Т. ј. ако и има поуздано лице које би то могло савјесно учинити, не губи ли мајка тако право на љубав дјетета и нема ли неки недостатак у душевној одгаји дјетета.

Морамо признати, да о томе досад не можемо рећи ништа као опћенито правило, и жене у звању рјешавају то индивидуално. То рјешење овиси о самом звању, о интелигенцији и здрављу, животном схваћању савјесности и значају жене, о њезиним породичним и материјалним приликама, а много и помагању и схваћању њезиног друга.

Неке звања одводе жену од куће на неколико сати, нека на читав дан. Нека жена има поуздану рођакињу или мајку код деце, а друга је у таквим материјалним приликама, да може држати поуздану одгојитељицу. — Све то мора да овиси о неким случајностима и жена се досад сама свака за се борила, да се одржи у новим приликама,

Једна је од најнужнијих задаћа женскога покрета, да и овде притече у помоћ. Друштво треба да буде уређено тако, да води рачуна о овим приликама. Оном здогласном »остављању деце на непоузданој служинчади« треба притећи и помоћ и забринути се за одгајену, одговорну поуздану служинчад. Поуздана обданишта и вртиће, забавишта за децу олакшат ће срце многим мајкама раденицама. Хумане социалне одредбе о заштити трудне жене и дојиље помоћи ће такође решавању тога питања.

Ништа не може потпуно заменити жену у њежним материнским дужностима. Све су то само нужне помоћи, које јој могу бригу и одговорност олакшати. Материнска је дужност преча од сваке друге, и ако деца требају мајку читаво, све њезино време, праведно би било да јој друштво омогући такав живот да, док су деца ситна, потпуно припада њима.

То су међутим само жеље сама теорија, а управо треба често да се одабире од два зла мање. Боља је мајчина будна пажња од назора туђега ока у забавишту али је надзор у забавишту него ли проклество гладовања оскудице, зловоље и разтрованог породичног живота, зачињеног мржњом и клетвама и огорчењем, што често доноси немаштина.

Неколико вечерњих сати иза свршена рада, па недељу и благ дан, коју деца у таквим породицама навикну у најранијим данима разликовати од других дана, могу често да обилно надокнаде недостатак топлине љубави и пажње у радно вријеме, и љепота с породичнога живота у таквим ријетким сатима повећава и више цијени него друге; из праксе се може рећи, да се љубав дјеце према мајци у таквим породицама редовно повећава чежњом за мајком.

Не заборавимо, да бриге око малене дјеце испуњавају живот жене у једном само раздобљу. Допустимо, да то траје и тридесет година (што је свакако претјерано), онда је жена у својој педесетој години пуна животног искуства, још увијек способна за рад.

Не заборавимо ни то, да многим женама звање није само средство зараде, већ и душевна потреба па се ни крај најбољих материјалних прилика не би одијелила од звања, у којем су многе нешто позитивно урадиле и користиле појединим. Многима развијена њихова дужност не допушта да се затворе у уски породични круг. Додајмо још, да је у многим звањима баш развијено материнско чувство јако потицало и помагало у савјесном и ваљаном вршењу дужности звања (учитељица, љечница, његоватељица), па ћемо се увјерити, да је дужност друштва не само да не пријечи удату жену да уђе у јавна звања, већ да јој у интересу заједнице помаже јавним уредбама у тешком вршењу њезиних дужности.

Загреб. Д-р Божана Дежелић.

Мајка као васпитач.

У животу сваке мајке најдражији је час кад она своје првенче први пут прибије уз своје уздрхтале груди, а најбрижљивији моменат кад чује његов плач. — Шта му је? Колико бриге, колико стрепње, колико страха садржи то питање.

И већ тада својим финим инстинктом, мајка осећа да стоји пред великим задатком: треба одгајити, упутити, васпитати то мало чедо, треба га начинити човеком, правим човеком.

Доиста, то није ни лак, ни бра посао. Колико је неге потребно да се то слабо тело оснажи. Колико непро-

спаваних ноћи док дете не одрасте. Колико страха док је болесно. Колико стрпње да не наиђе на рђав пример и не прими га. Колико стрпљења, труда, самоодрицања, љубави је потребно да се утроши док се једно дете на пут изведе. Све те бриге, сва та дужност, је углавном на жени.

Да ли има важнијег, деликатнијег, компликованијег посла од рада мајке, која васпитањем тежи да усаврши то највеличанственије дело природе — човека?

Желимо да истакнемо, да наглашемо велику важност мајке као првог и главног васпитача, али морамо и напоменути, да се данас још, а у више мало пажње поклања томе послу, што се најбоље види из тога како се мало, односно нимало, наша омладина не посвећује у питање психологије и педагогике.

Са каквим познавањем физичких и моралних потреба и душевног стања једног детета данашња девојка улази у брак? Ако хоћемо истину, морамо признати, да су та сазнања сасвим површна, ако не и ништавна.

Па ипак, и без предходне спреме, наше мајке схватише и разумеше народне потребе и васпиташе своју децу у националном духу, спремише их за велики историски задатак, који их очекиваше: за стварање уједињења нашег народа.

Сваки век има своје обележје, своје социалне потребе. Па и наше доба, доба после уједињења, доба стапања, доба превирања, доба социалних поремећаја, има већ један јасно оцртани задатак: изједначење жене и човека. И ето већ неколико година у свима земљама води се борба око тога проблема. А ви, мајке, ви можете ту борбу не само стишати, већ *потпуно је уништити*, васпитајући вашу децу подједнако. Данас се не сме више да постоји схватање, да је син нешто више од кћери, не сме бити више женског »понижавајућег« рада који „није за мушкарца“. Данас се деца морају равноправно васпитивати, мора се гајити међу њима права братска љубав, поштовање и узајамно помагање. Све то изискују данашње социалне и економске потребе. И свака мајка која жели срећу свога детета, мора схватити ту истину и ослободити се застарелих предрасуда, да васпитајући код сина развије самовољу и господарство, а код кћери покорност, понизност и полтронство.

Данас, кад економске прилике неминовно траже да и жене раде ван куће, правда и човекољубље захтева, да се на њихова плећа поред дужности, ван куће, не свали и цео терет домаћих брига. Кад жена помаже мужу привређујући ван куће, зашто не би муж помогао жени у кући? Све је тако просто, тако јасно па, ипак, није увек лако изводљиво. Сметају укорењене предрасуде. А мајке, те васпитачице нових нараштаја, морају се трудити да од малена код своје деце развију узајамну љубав и поверење између брата и сестре поступајући с њима подједнако, не правећи у чему никакве разлике, да деца не би осетила да једно има више права, а друго мање.

На тај начин нестаће љубоморе, зависти, пакости, која влада доста често међу браћом и сестрама, због неравноправности у наслеђу; биће више хармоније у браку, јер муж тако васпитан, неће ни једног часа своју жену сматрати за нешто ниже само зато што је жена; биће више честитости у јавном животу и жена неће никад бити понижена, јер ће другарство и равноправност у раду потиснути застарело гледиште да човек у жени гледа само предмет уживања.

Васпитајући своју децу подједнако, развијајући код њих узајамно поверење и поштовање, које базира на равноправности и једнакости, мајке ће уклонити борбу, која се данас води за социалну и политичку равноправност жене са човеком, оне ће дефинитивно решити тај проблем у корист човечанства.

Београд. **Вера Јовановић, проф.**

Љубав мајчина никад не престаје, а пророштво ако ће престати, језици ако ће умукнути, разума ако ће нестати.

Свето Писмо.

Незаконита Мати.

У Британском Музеју сачувано је стручно гледиште неког медицинског колегија, које је упозоравало пре градње жељезница, да су оне за здравље шкодљиве. Данашњи посматрач тога старог документа сигурно да се мора са сажаљењем насмејати тој изјави и мора је сматрати као документ ограничености и крајњег конзервативизма. Ако човечанство, кад год, буде скупљало документе свога развоја, међу тим документима ће сигурно бити и данашње назирање о незаконитој мајци. Гледиште, које данас преовлађује о незаконитој матери је један документ нашег несоцијалног а често и нашег асоциалног појма зависности појединца према целини. Оно је сјајан доказ да преовлађује у културном развоју традиција и конзервативност, и да нисмо у стању прилагодити наше мишљење и нашу делатност садањем ступњу живота.

Немам намеру да браним и заступам законито материнство. Али данас, када прослављамо материнство и матер, не смемо ћутке прећи преко оних матера, које неизмерно пате, које су презрене и понижене. Без предра суда и без брзог доношења свога суда, удубимо се само у једну страну проблема »незаконита мати«.

Они који воде тачно статистику о незаконитим матерама, утврдили су факт: да је њихов број највећи међу служавкама келнерицама и фабричним радиницама. Овај број опада у позивима, који траже веће школско образовање. Овај факт најбоље осветљава везу међу незаконитим материнством и позивом жене. Нико не може порећи, да је живот наведених категорија жена, које дају највећи број незаконитих матера, силно монотон, да не дозвољава толико слободно кретање као нпр. живот учитељица, чиновница и т. д.; њихово опште образовање је тако минимално, да им не може давати побуде нити жеље за разоноћење, које би уздигло њихов душевни живот, а приморане су заради своје егзистенције на „услуге“, које се не захтевају у другим позивима. Други је узрок, и то врло важан, тај, што су оне приморане да напусте своју средину у годинама, када се њихове вршњакиње тек почињу развијати за самосталну екзистенцију. Неизобличене, недовољно поучене о себи и приликама у којима ће служити за свој хлеб, одлазе већ од 14 година, а чести и млађе, у свет. Често пута чак и презреле, морално не већ интактне, наступају оне свој пут, јер им дом — можда пренапучена становљанска касарна, или са свима страшним последицама алкохолизма, упропашћена „породична срећа“, или од крајње беде деморализована родбина, — није могао дати оне моралне одпорне снаге, која је *неопходно потребна*, да се без последица преброде варљиве сласти живота. Саслушајте једну, или сто, или хиљаду незаконских матера, у главним потезима је историја њихове несреће једнака: рано одвојене од куће, затим дан за даном, од јутра до мрака или обратно, тежак рад, рад који је без душевне привлачне силе, на то долази познанство, које мало, мало осветли монотонију, слатка обећања, вера у та обећања — а у несрећи опет сама, напуштена од свих.

Обично упознамо незакониту матер тек тада, када затражи за себе и дете помоћ. Видимо и гледамо само »грех« да осудимо, јер апсолутно не може из зачараног круга наших погледа да морализирамо о самоме факту, пошто је у супротности са традицијама и назорима о жени.

Не верујемо изјавама матере, јер смо лењи и нећемо да размишљамо о социалним узроцима. Оне инстинктивно осећају да њихову исповест сматрамо за улепшање «греха». Неспособне су да правилно оцене каузалне везе њихове несреће да даду анализу социалних прилика, које су их потиснуле до армаде презрених. Зато оне мисле само на то, како да узбуде саучешће и да добију помоћ. То их доста пута доведе до тога, да претерају оне моменте, који нису у ствари права суштина. А ми у своме урођеном комодитету видимо само претеривање и нудимо помоћ — ако је у опште нудимо — само из милости према детету, а матери дајемо тврди камен неразумевања.

Из дугодишње праксе при заштити деце и младежи, знам да постоје такође и незаконите матере, код којих је индивидуална кривица већи узрок од социалних прилика, али са мирном савести могу да тврдим, да је број тих матера у односу са оним типичним, које су плод данашњих социалних прилика, веома незнатан.

Намерно не говорим у овоме чланку о правном положају незаконите матере код нас и у другим земљама, ни о томе на који начин је потребно приморати незаконитога оца на издржавање детета, нити о томе како би била потребна широка правна, социална и хигијенска заштита незаконите деце и матера. Циљ овога чланка је једино, да пробуди макар код жена, које су организоване у нашим друштвима, разумевање за оне матере, којима је живот доделио само трновит венац материнства. Оне су жртве, општих болних социалних прилика нашега доба. Али, запамтимо добро једно: докле год су лекари лечили за разне болести индивидуално, нису их могли излечити. Тек онда, када су их почели лечити профилактично, са социалним средствима, — канализацијом, побољшањем становљанских прилика, ширењем хигиене — т. ј. средствима, која су давала целоме друштву здравије и боље услове за живот, тек су тада имали успеха. Тако је исто потребно поступити и при решавању проблема о незаконитом материнству: уздигнимо друштво, друштво ће уздигнути појединца. Али, за такав рад је потребно пре свега разумевање за социалне болести, чије су жртве и незаконите мајке.

Београд. **Алојзија Штеби.**

Мајка

у нашим народним песмама

Наша народна поезија, нарочито женска, не баца се сувише у идеалистичка маштања. Она слика живот у његовим стварним догађајима и по његовим битним особинама. Ако у њој има немогућности и невероватности, то није у фактима него у мери и количини њиховој. Народна поезија не измишља, него само преувеличава било позитивне одлике: снагу, лепоту, богатство, храброст, и т. д. било негативне: немоћ ружноћу, плашљивост, беду и т. д.

Кад пева о мајци, народна песма не тражи само идеалне мајке, узвишена бића са надземаљском љубављу према деци и са готовошћу на бескрајна пожртвовања. Народна поезија обухватила је разнолике појаве породичног живота и опевала разноврсне типове мајке. Све те појединачне случајеве врло је тешко поделити у групе. Једна најшира подела била би у две групе: мајке које жртвују децу и мајке које се жртвују за децу...

I

Разни су мотиви из којих једна мајка у народној поезији може жртвовати свога сина. Има их врло ниских и егоистичких, али и високих, моралних и хуманих. Најодвратнији су примери мајке прељубнице, која припрема смрт своме детету, да би задовољила своју плотску пожуду. Али народна поезија сликајући такву мајку крвницу задовољава морално осећање слушалаца и читалаца. Такве изрођене мајке обично су кажњене врло свирепо: Јованову мајку живу запале, то исто бива и неверној љуби Грујичиној, и жени бана Милутина и ако оне две нису хтеле убити децу, него су их само тукле и мучиле. Удовицу Јању убија њен син коме је хтела доћи главе. Алфу удовицу син одгони од куће у бели свет, да се потуца од немила до недрага. Једини изузетак чини Милош чобанин, који опрашта жени и неверство (као Бановић Страхиња) и покушај убиства над сином. Није само задовољено народно морално осећање тим кажњавањем рђаве мајке. Синови које мајке шаљу у погибију или их покушавају лишити живота спасавају се од опасности. Изузетци су врло ретки. (Женидба Хасан-аге с мора)

Има други тип мајки, које несвесно жртвују своју децу, из жеље да им деца буду у већем благостању. Оне спречавају својој деци брак из љубави и удају их за недраге или их жене немилима. Ради тога често прибегавају клетви «материном храном», а народ сматра да се родитељска клетва остварује чак и кад је неправична. Најлепша песма те врсте то је позната балада *Омер и Мерима*, од које има много варианата са разним именима (Омер и Хајкуна, Јово и Марија, Иван и Јерина и т. д.). Интересантна је једна песма из Ерлангенске збирке: мајка жени сина кога воли вила, и на дан свадбе вила усмрћава младића...

Има мајки у којих је какво друго осећање јаче него материнско. У једној врсти песама мати жртвује живот једног од своја три сина да спасе *брата* за кога Турци траже главу као откуп. У тој песми сестринска љубав надвладала је материнску. У другој једној песми љубав према мајци јача је од љубави према деци, а обе те љубави слабије су од љубави према мужу. Кћи иде у походе мајци. Јављају јој да су јој умрле обе кћери. Она се не враћа. На други конак стиже јој глас да су јој и оба сина преминула. Она продужује пут к мајци. И враћа се с пута тек кад ју је снашла »највиша жалост« — кад је муж променио светом...

Али ван ове борбе међу личним и материнским осећајима и разним врстама породичне љубави има једна друга, виша и племенитија борба. Има мајки у којих је материнска љубав потчињена осећајима више природе. Обесни Дука Сенковић на дан славе отима мајци поскуру и баца је псима. Мати га куне тешком клетвом, која га и сустиже. Ту је побожно осећање јаче него материнско, јер је син неваљао. — У песми *Урош и Мрњачевићи*, Марко полази да пресуди на коме је царство. Он тегли на правду, али га мајка поштрава у томе једном великом моралном максимом: „*боље ти је изгубити главу, него своју огрешити душу*“. Она ради правде жртвује не само своју амбицију да буде царица, него доводи у опасност и живот свога сина, да би спасла његову душу.

То је више и јаче него позната реч коју је шпартанска мати казала сину дајући му штит да пође у рат: “С њим или на њему!” Осећање мајке Јевросиме односи се на један узвишенији принцип, даљи од личног и народног егоизма; даљи чак и од најширих друштвених интереса, апстрактан, очишћен од свега земаљског: принцип *правде*, онај кога су стари Латини ставили изнад свега и свакога (Vivat justicia, pereat mundus. — Нек живи правда, па макар пропао свет).

Али и у великој речи мајке Јевросиме може бити зрнце оног светог егоизма: Воли сина и мртва него обешчашћена. Међутим, љуба ђакона Стефана жртвује своје мало чедо из колевке из најчистијег хуманог осећања: да проговоре девет немих и прогледају девет слепих сирочића, које она и ђакон хране у своме двору, радећи за њих чак и у свету недељу. Али Бог не жели да уцвели те племените мајке узвишених моралних и хуманих осећања. Он не прима жртву и њихова деца остају жива, као и син старозаветног Аврама.

II

Друга врста мајки то су оне које умиру од туге за својом децом. И ту постоји више разноврсних случајева. Најпознатије су песме у којима се мајка преудаје, најчешће против своје воље, под притиском своје породице, и оставља своју децу. Најлепше су и најдирљивије песме те врсте: *Хасан-агиница и Љуба Малог Радојице*. Хасан-аганицу муж отпушта, јер га од стида није смела обилазити кад је боловао. Породица је нагони на поновни брак. Кад се праштала с децом препукло јој је срце од жалости те је „б'јелим лицем у земљу уд'рила“. — Љуба Малог Радојице по преудаји разговара се с месецем и пита га о свом напуштеном детету. Месец јој казује: да није ни гладно, ни голо, ни босо, ни неокупано, али је жељно мајчина миловања. И јадна Јела на тај глас пада мртва на земљицу црну... Таквих песама има подоста и све су лепе, нежне, топле и ако тужне. У

понеким мати не умире одмах, него је деца походе, и кад од ње одлазе она се растаје с душом...

У народној поезији показује се умирање мајке за децом и ако им није ништа на жао учинила. Зет хајдук убија свога шурака, а сестра и мати умиру од жалости. Хајдук Мијат убија у незнању брата Андријаша, па се и сам убија, а мати умире од жалости чим је видела мртву децу.— Јела Круннћева умире од болести и њена мати испушта душу над кћериним мртвим телом. — Југовића мајка налази мртвих девет синова и старога Југа. Мајци великих јунака и жени високог властелина не доликује пролевати сузе над витезима палим у борби за своју отаџбину. И она јуначки гута свој бол чак и у оном тешком тренутку кад је »закукало девет удовица; заплакало девет сиротица; завриштало девет добрих коња; залајало девет љутих лава; закликтало девет соколова“. Али кад се удари понављају непрестано, око је остало сухо, али срце је препукло.— Но не само жалост за децом, него и велика изненадна материнска радост може усмртити добру мајку. Јанковић Стојан враћа се после девет година из ропства. Кад га мајка позна, она од снажног радосног узбуђења пада мртва на земљу...

Задржаћу се само још на двема песмама. У једној од њих пева се како су синови одагнали своју стару мајку да проси по свету. Свети Ђорђе казнио је грешне синове и претворио их у камење. Али мајчино срце пуно је родитељске љубави и према немилосрдној деци. Она моли свеца да им опрости грехе, као што им је и она опростила, и светац јој повраћа децу у живот...

Друга песма показује највиши ступањ материнске љубави. По наговору своје веренице син убија мајку да донесе њено срце вереници. Али пред самим вратима пада с коња, а крваво мајчино срце пушта уплашен, самилостан крик: „Леле мене, уби ми се дете“. Боље, снажније, поетскије, није се могла истаћи узвишена, племенита и силна љубав материнска, коју ни адски грех синовљи није ни најмање ослабио и помутио...[1])

Јаша М. Продановић

[1]) Песму са сличним мотивима испевао је француски песник Жан Ришпен.

Нове стазе.

«О, Авало, што си облаке плаветне, као вео, свила око горда лица... Као деспотица круном овенчана», ти на крилу држиш хумку нашег Незнаног Јунака. Док се Сава плави, а Дунав беласа, док зрикавци зричу и шумори шума, хладно примаш, кад на хумку међу Незнаном Јунаку скупоцене венце са тракама свилним и словима златним. Горда слушаш све натписе звучне и говоре сјајне од синова својих и хероја туђих.

Само кад се уз падине твоје пење погурена мајка, као сенка лака, пожутела лица са китом босиљка и воштаном свећом, притаји се живот, не шумори шума. Полагано њихаш лежај Незнаног Јунака, док се нижу речи, уз јецање тихо: непознато дете, из кога су краја? Да ли имаш кога рођеног и драгог? Да л' те грозно тане усред срца згоди? Да л' су твоје муке биле дуге, тешке? Да л' си однô какву, неказану, жељу? Да ли твоје лице твоја деца памте? Да л' те твоја мајка још изгледа, чека? Да л' си можда... моје, изгубљено дете? Ту Авала, тужна, кроз шуму шумори: Доста више, шумадиска мајко!

Тешко земљи кроз коју прође војска, не каже се залуд. А кроз нашу земљу прошле су многе непријатељске и савезничке војске. Зато и онда, кад је у једно јесење, суморно после подне 1918 године, улазила наша ослободилачка војска, на лицима свију, поред велике радости, видела се сенка забринутости. Само су деца била потпуно и бескрајно весела. У сумрак већ, у гомилицама, нека чак и на топовским карама, певала су она: »Чича Пера, јаши коња бела, за њим иде Америка цела!« У тој малој, наивној, дечијој песми, било је нечег истинитог.

Јер и ако нам није дошла Америка онако, како смо то ми, детињасто, замишљали за време окупације, ипак један снажан нов покрет, створен у Америци, као огроман талас, појурио је у све континенте и допро до нас: организован је модеран крсташки, дечији, рат против болести, нерада и мржње. Под заставом Подмлатка Црвеног Крста отворена је борба, са десет милиона малих бораца, племенита борба за здравље, рад, грађанску солидарност и међународну љубав.

Сједињене Америчке Државе јесу земља здравих људи, здравих мисли и здравих погледа. Срећна држава кроз коју се оружје и ратни материал превози, да се битке бију по туђим крајевима.

Американска жена и мајка, просвећена науком, ослобођена предрасуда и традиција, живи у држави где је материална култура доведена до савршенства. Американској слободној грађанки са свима политичким правима, за тешке, прљаве домаће послове, који изискују, и много напора и много времена стављена је у службу наука: собе се чисте, ћилимови тресу, прашина брише електричним аспиратором, брзо, без употребе снаге и уштрба у здрављу; судови се перу сами електричном четком. Греје се, кува, пере рубље, суши, глача све помоћу електрике. Тамо где је девиза: сви за рад и науку, а рад и наука за све, изчезава полагано тип презрене жене, служавке. Њу замењују научни проналасци за домаћинство, а они у исто време ослобађају професионалну раденицу од прљавих, тешких, домаћих послова, дајући јој времена да се бави социалним, васпитним и политичким проблемима.

Американска жена и мајка је прва искрено и ревносно прихватила Подмладак Црвеног Креста са свима његовим здравим, спасоносним идејама и циљевима. И чак шта више она је прва, и једина, прави, истински борац, на пракси, противу ратова, а за мирно решење међународних спорова арбитражом.

Ту скоро, кад се спор између Мексика и Сједињених Држава заоштрио дотле, да се запретило ратом, организована је одмах једна кампања за мирно решење спора. У тој кампањи виднога учешћа узеле су женске организације. Кроз штампу су чињени непрекидни апели на јавно мњење.

Председник републике преплављен је писмима. Нарочити експерти спремали су резолуцију и предлоге о арбитражи. Растурено је 20000 листића, спремљено 25000 петиција. Потписане петиције слате су директно председнику републике. Објављене су награде за најбоље девизе противу ратова — једна од тих јесте од Лидије Вентворт: »Прогањајте рат из свију земаља, прибегавајући арбитражи«. Рекламе, прогласи, сви могући начини, употребљени су да се чак и на улици скрене пажња народу. И та крсташка кампања, уз одушевљено учешће свију жена, учинила је много да се спречи рат са Мексиком и прибегне арбитражи.

Новим васпитним методама американска жена и мајка васпитава своју децу и народне масе, и не само да их виспитава, него их и води новим стазама.

Има једна једина, »стаза мира« у Европи. Граница Чехословачке и Пољске иде планином Татром. Годинама се водила препирка коме припада тај комплекс планина. И, као што веле, потрошено је много мастила, хартије, жучних речи, времена, доказивања; потрзана су стара документа, подизане песнице, а никако да се нађе решење, задовољавајуће за обе противничке стране. И, наједаред, једна срећна идеја! Проблем би решен брзо, на диван начин: неко је предложио да се Татра претвори у лепи парк, где ће уживати грађани једне и друге земље. Тако, огроман комплекс планина, са дивном флором и ретком фауном, посвећен је миру, претворен у башту здравља и наде! Ето, једне стазе мира у Европи!

Њом се одушевљава, у њу упире очи прва југословенска мајка. Јер »тамо далеко крај мора« на једном скромном споменику, где су хумке безброј изгинулих и помрлих јунака југословенских налази се натпис: »На хумкама у туђини српско цвеће неће нићи, поздравите нашу децу, нећемо им никад стићи«. Такве хумке, са споменицима и без споменика, са натписима и без натписа, разбацане су по Аустрији, Мађарској, Чешкој, Немачкој, Француској, Грчкој, Добруџи, Русији, Малој Азији, Јапану! И на тим хумкама не кука »девет удовица«, као у народној песми, него кука хиљадама-хиљада југословенских удовица; и не вришти „девет сиротица“, него вришти хиљадама хиљада југословенских напуштених сиротица. Одатле, са тих хумки, југословенска мајка, тврђа од камена, пита: »Зашто тако, и докле овако, ти, Европска мајко?“

Милева Петровић.

Нова феминистичка организација.

8. маја т. г. неколико београдских листова донело је проглас нове „Женске Странке“, која се оснива у Београду у намери да свој рад прошири у целој земљи. Из самога прогласа не виде се никакви политички, економски и социални принципи, на којима ће „Женска Странка“ да базира свој рад, и с тога не можемо за сада још рећи наше мишљење о целокупном програму и организацији нове странке. Али ипак сматрамо за потребно да у име Алиансе «Женских Покрета» кажемо наше мишљење о стварању једне феминистичке организације у нашој земљи.

У своме прогласу каже „Женска Странка“: «Женска друштва и удружења, која данас постоје код нас, ма да су сва израз женске делатности и женског социалног рада, не одговарају, или по своме програму, или *по својој организацији и тактици* политичким задацима, које време намеће.» Из ових речи јасно се види, да се оснивачице нове организације не слажу са методама рада «Женских Покрета» и да је то у ствари једини разлог за стварање нове феминистичке организације.

Сматрамо да су прилике у нашој земљи такове да још за сада не можемо мислити на неку широку пропаганду, пропаганду која иде у све детаље нашега програма. Факт је да да се наш политички живот задовољава крпарењем постојећих закона, и да није још дошао до стварања нових закона, који би дали нашем животу нов темељ и нове правце. А све до тога момента феминистички покрет не може показати своје идеје у тако јаркој светлости, да би сасвим продрле и до оних, од којих у крајњој линији зависи наш успех. У тој, за стварање новога живота, тако мртвој сезони, био би наш рад на детаљном обрађивању нашега програма у вези са новим законима само бацање песка у море. Наши говори, наши захтеви остали ли би без одјека. Али, можда је то ипак с једне стране за нас добро, јер добијамо у времену и можемо да прикупимо велики број жена око наших организација, те да припремимо терен за снажну акцију у моменту, када ће она бити најефикаснија. Што је нарочито важно, потребно је да својим систематским радом можемо боље постепено утицати на придобијање наших противника.

У моменту, у коме се налазимо, најважније је, какав начин да употребимо за припрему терена, за организовање што већег броја жена и како да утичемо на наше противнике. Сви Женски Покрети су из искуства дошли до уверења, да је за то најзгоднији индиректан пут, то јест: *од општег просвећивање, са најразличитијим курсевима и т. д. ка политичком просвећивању.* Другојаче у нашим приликама не иде — мислимо на целу земљу — сматрамо да је ова метода испробана, да има успеха и нисмо имали разлога да од ње одустајемо.

Уверене смо да права, за која се ми боримо, нећемо добити на основу нашег програма, добићемо их кад будемо толико снажне, да продремо сугестивном силом — јер су права еквиваленат за успех једног покрета и њихово добијање зависи од снаге, енергије и истрајности са којом се боримо. И баш сада, када ми са муком и трудом прикупљамо снаге, издваја се један број жена, — међу којима се налазе и две чланице Управе »Београдског Женског Покрета« и оснива нову феминистичку организацију. Тиме оне цепају, поништавају снагу и уносе забуну у редове жена. Овом својом акцијом оне изазивају неповерење у рад оних, које су почеле да раде за политичка права жене и да ти захтеви постану приступачни широким масама нашег народа. То је оно, што највише замерамо оснивачима нове организације, и то је оно, што ће неминовно шкодити и нама и њима у будућем раду.

Истина, да оснивачице Женске Странке кажу, да ће њихова организација чак поткрепити Женске Покрете и да ће им бити од користи, јер није против њиховог програма. То је прави софизам, недозвољен искреним поборницама за наша права. Апсурдно је мислити, да ће једна организација, која има потпуно исти програм и исти циљ са нашом организацијом, поткрепити и оснажити наш рад, Сигурно је, да ће бити момената, када ће се рад једне и друге организације међусобно парализовати, а бојазан да не наступи несимпатична конкуренција, која може само да дисквалификује наш покрет. Ово наше мишљење оснивамо на томе, што према прогласу „Женске Странке“, лако можемо констатовати да не постоје никакве битне разлике између циља нове организације и политичких тежња «Женских Покрета». Ако се, пак, оснивачице „Женске Странке“ нису слагале са методама рада «Женских Покрета», имали су другојачи начин да утичу да се измене методе и тактика рада, што им је чак и дужност била, не само као управним чланицима, већ и као редовним. Београдски Женски Покрет у идућем броју изнеће своје гледиште по целој овој ствари, колико се тиче унутрашњих његових односа, као и његове спољне акције.

Алианса «Женских Покрета» моли све своје чланове да остану хладнокрвни и да се са своје стране не одазивају евентуалним позивима, за организовање «Женске Странке» у својим местима, чувајући непоколебљиво јединство и снагу својих редова.

Алианса «Женских Покрета» ће о даљем развоју ствари обавештавати све своје чланове.

Алианса Женских Покрета.

Белешке.

Промена уредника. — Досадашњи уредник Женског Покрета, г-ђа Вера Јовановић поднела је оставку на уређивање листа (због личне запослености), и место ње извршни одбор Алиансе Женских Покрета изабрао је г-ђицу Алојзију Штеби и г-ђицу Даринку Стојановић. Према томе наредне рукописе треба слати на аресу: А. Штеби, Београдска 34. или Д. Стојановић, Крунска 20.

Г. Геца Кон, београдски књижар, поклонио је за овај број клише Мештровића Мајке, на чему му Управа Женског Покрета захваљује.

Штампа „МЛАДА СРБИЈА“ Београд.

КЊИЖЕВНИ ДОДАТАК О МАЈЦИ.

Људевит Вуличевић:

Одломак из Моја мати.

Благо младићима, у којима није утрнула материна савјест, и није се у њихову срцу охладила вјера и љубав, којом их мати задоји и засити! Они неће заћи с пута правде и истине, али ако би и зашли, то би било за мало времена: брзо би се споменули своје матере, брзо би јој у својој крви чули милен глас и њихов гријех не би био к смрти. Како имамо Бога у своме духу, тако имамо матер у својој крви. Материна љубав спасава сина. И мене спаси љубав моје матере.

— — — — — — — — — — — — — —

За зорâ својега дјетињства мио ми бијаше материн глас; бјеше ми најмилији од свих гласова њезин глас. Мило је слушати славуја гдје ноћу пјева у ловору, мило је чути и слушати зебу гдје дању пјева у маслини и зрикавца вечером у грму, али је милије чути глас своје матере.

Лијепо си ти, о жарко сунце, врело васионог живота, видјело вечно, али је љепше од тебе материно чело. Шта би син без материна лица? Шта би он без материне ријечи?

— — — — — — — — — — — — — —

Материна ријеч уводи сина у духовни живот. Он по њој мисли и осјећа; она му тањи памет, и у срце му сади нежнијех и племенитијех ссећаја. Мати љубављу напуњује сина да љуби добро, а надом га на добро храбри да се добру нада, Она га својијем искуством у свијет уводи. Оно што Бог својом вјечном ријечју отпоче, то мати довршује.

Ivan Cankar:

Iz knjige „Moje življenje".

Veliko prenese človek, to vem sam, par konj bi me zveklo tovora, ki ga nosi na plečih že otrok. Ali da se da trpeti toliko in tako dolgo, kakor je trpela moja mati, jer bil čudež, ki si ga še zdaj ne morem naranko razložiti *Žena je devetkrat močnejša od moža, mati pa devetkrat devetdesetkrat.* Če bi bil rekel svoji materi, da naj mi za ped odmakne Ljubljanski vrh, zato ker preveč tišči na Močilnik, bi ga biia najbrže zares odmeknila. Bog daje materam čudne uganke. Na primer: Kako bi se pripravilo kosilo za osmero ljudi, če ni groša v hiši in če ne da štacunai niti soli na upanie? Kosilo je na mizi. Skrinovstvo gre življenje dalje od dne do dne in se ne ustavi. Strma in grapava je pot, težek je voz na vozu sede otroci, osmero jih je; jedo in pijo, smejo se in kriče; mati je vprežena; če bi se odpočila, če ci stopila prepočasi, bi i švrknilo preko skljućenih pleč: „Hej, potegni!" Tam kje pod visokim klancem omahne. Omahne in umrje. In še umreti jo je sram; zdi se ji, da je storila krivicom tistim, ki so živeli od njenega življenja.

Ivan Cankar:

Iz „Tujo učenosti".

Lepe pa žalostne so bile moje misli: „O mati! Tvoja duša je brez modeža, kakor solnce na poletnem polju! O mati, otrok svojih otrok, da bi nikoli ne spoznala te sovražne tuje učenosti! O mati, v učenosti ni ljubezni — ti pa si ljubezen sama, že tvoj smehljaj je paradiž, vesel in solncem, brez snega spoznanja. V toplem domačem hramu si ostala, mi pa smo prezgodaj obpahnili duri v tujno in mraz!"

Ivan Cankar:

Iz „Njen grob".

Takrat, ko sem vzdignil nego, da bi stopil v noč, se je roka doteknila moje rame; čisto narohlo, komaj da sem jo čutil Nisem je videl, ali spoznal sem jo tako'j: sladka in topla je ležala drobna materina roka na moji rami. V tistem trenotku, v enem samem sem promeril pot, doglo sedem dni hoda. Odprl sem železna vrata pokapališča, šel sem naravnost do križa, nato po peščeni stezi na levo, med tiste samotne, z visokim plevelom poraščene gomile. Druga je bila drugi eneka, toda nič nisem ugibal, nič se nisam motil; slepimi očmi bi bil našel materin grob, zakaj ona sama me je vodija. Tam, ob samvtnem domu njenem, sem klečal pred njo, prosil sem jo tolažbe in blagoslova.

Zdaj hodim na to svojo sveto božjo pot kadar mi je teško pri srcu. Tudi nocoj, o mati, ob tej uri, ko so vse noči razgrnile nad menoj, prihajam k tebi: daj mi tolažbe in svoj blagoslov, da mi kmalu zasije tista nebeška zarja ki sva jo upala v trpljenju!

Иво Андрић:

Из Ex ponto.

Данас, као и у свим тешким данима заточења, мени је жао свих људи, који живе ове дане, оних који чине зло једнако, као и оних који га сносе, жао ми је и себе и снаге која чили, али највише и најтеже ми је жао мајке.

Жао ми је мајке моје и њених залудних болова, мука и надања.

Мисле ли људи икада, каква је ноћ мајци, кса зна, да јој је једини син допао гвожђа и туђинове немилосне руке?

Бог ће опростити свима; и ја лако праштам, али зашто сте уцвилили старицу? Већ сам бол мајке зазваће на свијет страховиту покору и страдање; Бог не може да не види те сузе и то дрхтање.

Тебе боли моја патња и даљина, а мени Твоја неизвесност, док сједиш крај мале свјетиљке. Веже нас крв и бол и сваки ме ударац боли двоструко, јер пада и по Твом срцу.

У соби, где сам се — у кобан час! — родио, Ти бдијеш и молиш и у покорности срца свога питаш: „Исусе, зар су нам за сузе дана дјеца наша?"

Ти немаш шта изнијети до сиротињско срце и старе руке с траговима рада и безгласне сузе, али Ти плачи и моли, мајко, јер ко да ме избави, ако не тешка суза Твоја на божјем длану?

А ја Те поздрављам у муклим ноћима уздахом, а јутром по сунцу што злати моје тешке решетке и у исти час сја Теби на бијелој калдрми наше авлије!

Владимир Назор:

Мајка Маргарита

На дну реке, што је новом крвљу мита,
Југовића мајка с пуклим срцем спава;
Ал' пред вратма градским покрај мора плава
И сад цвилу цвили мајка Маргарита.

—

Она и сад гледа низ то море сиње,
Билиг до истине носе л' црне тице;
Кап из врела младе моме Гркињице,
Цвит из врта липе Цвите приморкиње

—

Усахну ли врутак воде заборавне,
Што је браца њени с туђег длана пије?
Увехну ли винац, што сред баште травне
Чаробници на дар синак њезин вије?

—

Вриште девет коња, лаје девет лава,
Закликтало опет девет сивих тића;
Мирна и без ричи у свом гробу спава
С пуклим срцем мати девет Југовића;

—

А кап вичне боли души на дну скрите,
Приморскога града испред врата билих
Мајка Маргарита и сад цвилу цвили:
„Иване, Иване, моје младо дите!"

Алекса Шантић:

Мати.

Још нигда није твој дом, о смрти, био
Укршен тако!... Најлепши плод си са грана
Побрала земних, а он је још сунца хтио...

—

Једне си ноћи са плавих слетила страна
У моје врте... Тихо је падала роса,
И крунила се јабука процветана...

—

И ја сам чула где крадом корачаш боса
И у твом дому моја су дјеца била. .
Одвела си их... Златна је њихова коса,

—

Ко златно класје кад слети зора мила!
Они су били моји анђели прави!...
У њих је лице кô љиљанова свила ..

—

У њих су очи плаве, кô затон плави...
У њих су усне мак црвен што се крије
У зрелом житу... Још нигде, како се јави,

—

Твој дом, о смрти, украшен био није
Таком лепотом!... А мојудвори су црни...
О, гдје си?.. Дођи у моју собу, што прије.
Ја чекам на те!... Сва моја блага згрни
Ја имам очи плаве, ја ћу их дати...
Ја имам косу златну, њом се огрни...

—

Ја имам топла њедра, све даје мати,
Све узми, ево! .. Не оклевај, ходи!
Пружи ми руку!... Мирно ћу уза те стати!...

—

Само ме дјеци, мојој ме дјеци, води!...

Јован Храниловић:

Мајци.

Сребрна је твоја коса,
Лице ти је већ увело,
Уморне су твоје руке,
Клонуло је твоје чело;
Ко сред гробља црква мала,
Када на њу снијежак паде,
А око ње сахрањени,
Љути боли, сјајне наде,
Кандиоце у црквици,
Сипа свијетло и топлину,
Мајко моја! тако гори,
Твоје срце своме сину,
Кроз олују мог живота,
Из даљине, из туђине
Носе мене мисли моје,
Цркви душе материне,
Огријане посвећене,
На том добром срцу твоме
Враћају се с благословом,
Срећу носећ дому мојем,
Па се зато молим Богу,
Да поштеди сједе власи,
Да још дуго у црквици,
Кандиоце не угаси.

France Prešeren:

Nezakonska mati.

Kaj pa ja tebe treba bilo,
dete ljubó, dete lepó,
meni mladi deklici,
neporočéni materi?

Oče se kleli, têpli me,
mati nad mano jokàli se;
moji se mene sram'váli so;
tuji za mano kazáli so,

On, ki je sam bil ljubi moj
on ki je pravi oče tvoj,
šel je po svetu, Bog ve, kám..
Tebe in mene gje sram.

Kaj pa je tebe treba biló,
dete ljubo, dete lepó!
Al te je treba biló, al ne,
vendar presrčno ljubim te.

Meni nebo odprto se zdi,
kadar se v tvoje ozrem oru
kadar prijázno nasméješ se,
kar sem prestála, pozábljeno je.

On, ki ptice pod nebom živi,
naj ti dá srečne, veséle dni!
Al te je treba biló, al ne,
vedno bom srčno ljubila te. —

Ото Вајнингер.

Мајком се може назвати једна жена само тако, ако никако не завиди својој кћери на већој младости и лепоти, ако јој не злоби, што се њој диве, већ ако се потпуно с њом индентифицира и, шта више, ако се радује обожаваоцу своје кћери, као да је то њен обожавалац.

Тетралогија Мајке код Ива Војновића

Јеле, Мајка Југовића, Мајка Лаварева. Imperatrix.

„У животу човјека Мајка је све — и ја имам да захвалим највише својој Мајци, да сам ипак нешто учинио у животу".

Иво Војновић.

У срцу Ива Војновића царује вечно Мајка. То је стална мисао његовог живота. То је сталан мотив његовог рада. Године 1895 пише »Еквиноцијо«, 1906 »Смрт Мајке Југовића«, 1913 »Лазарево Васкресење«, 1914 »Imperatrix». У њима је дао велике фигуре Мајке. А осећање материнске љубави, свести и моралне снаге пело се постепено по степенима узношења.

Прва креација Мајке јесте Јеле у »Еквиноцију«.

У модрој боји Јадрана, високом гибању његових таласа и његовој сребрнастој пени бесни еквиноцијо, бура мора, а с њом напоредо оркан душе — осветница мајка, мајка Јеле, чија се чврста одлучност огледа у бронзаним цртама лица и снажно ухваћеној челичној мотици. — Тако мајка свети породичну част.

Мајка Југовића је други лик Мајке.

Усред жутог сазрелога класја, усред боја и живота, на великом Косову Пољу, пуна слутње што нагриза и очајног бола — Мајка Југовића, представник властеле српске, понос и свест државе. Мајка свесно жртвује своју децу. А кад јој пруже руку Дамјанову, њој срце препукне. Али, народ преживљује пропаст, народ ће доживети ускрснуће слободе. То је њен понос. У томе је трагична величина Мајке Југовића.

Мајка Лазарева, жена из народа, љуби пожртвовано народ.

Затитра светлост црвене ватре. И засја ломача комите Лазара и зверска лица бесних Арнаута. А пред њима мајка јунака као Муције Сцевола само што јој место руке срце пале. Погледали се мајка и син, разумели се. Лазар је жртва и спас будућих нараштаја, осветника. Срце Мајке Лазареве — Мајке Народа достигло је кулминацију душе човекове.

Иво Војновић иде и даље, и пева химну најлепше мелодије у Imperatrix.

На узвишеном месту, окружена дечицом и богатом лепотом природе, велика у своме болу, још већа у своме опроштају, појави се Мајка краљица, Мајка владарка — песникова мисао праштања која треба да овлада светом. — Краљевића сина и мужа су јој убили. Царица Мајка је на једном острву, а пред очима јој лебди слика далеке будућности: Вртар и Песник-Вилењак одгајају млади нараштај, спасену децу, у Раду и Лепоти, основи срећније будућности. Царица одбија рат и освету, она у праштању налази смисао живота.

Иво Војновић у овој класичној фигури велике Мајке праштања и љубави слави «гласника неумрлости идеала». Он је као песник психе човекове прошао целу скалу најјачих материнских осећања, од освете до праштања.

Ми смо неми пред том величином.

Београд. **Д. Ст.**

Иво Војновић — 26 јула 1914 године

Из Акорда

Сједао с мајчицом мојом испред »кафетарије« на Пилама и слушали смо неку таљанску окрестрицу из Бари, која свираше одломке из слатке Пучинијеве »Бохеме«. — Приближи ми се Перо, „кафетијер" — добри и поштени радник! — погледа ме некако мутно и рече ми: »Неко Вас овамо зове, госпару Иво!« — Разумјех да се нешто справља и насмијах се да ми се мајка не престраши Перовијех ријечи, па уђох у кавану. Један полицајни повјереник кот. поглаварства предаде ми спис написан грозном нехрваштином: «позивате се да се *понесете* у хотел Лерх у Гружу» итд. — Вратих се до мајке. Слушала је музику и сједела је мирна, ведра, фина силуета умирућег свијета прошлости и господства.—

«Мајко, зову ме у хотел Лерх. Биће на какав договор. Ако се не вратим вечерас, немој се узрујати. — Видећемо се свакако сутра». — «Пођи синко, — не страши се за мене!» и насмијеши ми се онијем драгијем очима, које сам сваки дан цјеловима и благословом заклапао. Стиснул ми полако руку... и ја одох... И не видјех је више... А хоћу ли је игда више виђјети?..

Мисли о мајци.

О мајко, мајко! о мила сени!
Откад те, мајко, нисам видео,
Никаква добра нисам видео!...
Ђура Јакшић.

—

Ја сам сваког тренутка осећао љубав и лебдење мајчино нада мном. Она се истинктивно трудила да на мене пренесе све што је у себи имала најбоље. Мислим да љубав коју дете осети од мајке, исто као и њен бол, туга, чежња, ведро или суморно расположење, да су то дубоке клице, из којих се доцније развије психички човек.

У многим тешким приликама живота, такав човек помишља на то, како би му мајка саветовала да се понаша.

Јован Цвијић.

—

Мајко! многе године сломи,
Нагомила већ на гроб ти вријеме,
Али још не удуши тисеме
Бол за тобом ми.
Петар Прерадовић.

—

Љ Вуличевић
Материна наука је љубав, дах, удах.

—

Материне наставе стварају у нама савјест и с тога су нам потка, темељ мислима и осјећајима, знању и ћудоредби.

—

Материна љубав спасава сина.

—

Мати нас наткрили мудрошћу и љубављу.

—

Мати љубављу напућује сина да љуби добро, а надом га на добро храбри да се добру нада.

—

Мати нам у срце улије љубав и вјеру.

—

Мати је свакад спремна да нас заклони од брига и неприлика овога свијета и да нас води путем спокојства.

—

Мати нам је анђео претеча који лебди онамо где се зора развија и растире у богатству сунца и свјетлости, и гдје се дан сагиба и тоне у ноћ.

Рабиндранат Тагоре — превео Д. Пијаде:

Певачеве жртве.

Мајко, брига ће моја нанизати теби од суза својих бисерну огрлицу.

Звезде су исплеле гривне од светлости да њима украсе стопала твоја; али о врату ти виси моја огрлица.

Од тебе је богатство и слава; твоје је да дајеш и ускраћујеш. Али бол је потпуно мој; када ти га приносим на жртву, награђујеш ме својом милошћу.

Хајнрих Хајне — препевао А. Шантић:

Мојој матери.

Ја сам свик'о главу да држим високо,
Моја ћуд је мало упорна и љута;
Када би ме и краљ глед'о, ни тог пута
Ја погледе не бих обар'о дубоко.

—

Ипак искрено ћу рећи, мати драга;
Ма како ја охол и одважан био,
У твојој близини слаткој мене ти'о
Обузима смерност понизна и блага.

—

Је ли дух твој ово што ме кроти тајно,
Дух високи, смели, што све продре сјајно,
И сјајан у светлост небеса се вије?

—

Ил' ме спомен мучи што учиних слепо
Које дело, што ти снужди срце лепо,
Срце, које за ме тако топло бије?

Мајка — моја мајка.

Сунце осећамо, од њега живимо, ал' у сунце не гледамо: од његова нам сјаја очи засењују, образ руди, лице пламти.

Као сунцем — тако живимо мајком. Она испуњује биће наше. Па ипак кушам да о мајци говорим. Усуђујем се то чинити стога што мислим о *својој* мајци, чији ме благослов прати вазда па и сад кад ово радим...

Једном сам маштала о почетку живота на земљи. Чула сам тада и видела сам како море шкргуће зубима и своју моћ распростире на све стране, а Бог му рече: „Довде је твоје — даље нећеш!" Грмљава је развијала своју снагу, разносећи трепет; а страх је дрхтао, од себе поплашен. Ветар је ломио и косио... Само се од света издвајао другчији један покрет: мајка се благо осмехивала. И Бог тада рече: «И море ће стати, и грмљава ће умукнути, и ветар ће се смирити — само ће милошта материна бити стална и непромењљива».

Тако је од дана постања...

И живот васионе подлеже промeнама: сунца се гасе, звезде трну. Доћи ће, кажу, дан који ће донети завршетак свега, крај свему. А кад то буде, остаће само празан, безнадан, простор. Тако се каже — а ја у то не верујем. Једном ће се струјом тада испунити ти немерени и недогледни простори. То ће бити моћ оног пољупца којим ће последња заостала мати у свету, видећи свему крај, још једном пољубити дете своје. Та ће материна љубав бити победилац смрти у васиони — и тада ће се обновити живот, и све ће у милости пропевати.

Има једна прича о сину, који је био задобијен да девојци на дар поднесе срце мајке своје. Он је то учинио, и кад је, с материним срцем на ножу, хитао девојци, спотакао се и пао је, а срце је материно у бризи проговорило: „Да се ниси убио, драги сине?" — Да има таких девојака, то је, зацело, само прича; да има таквих синова — не могу пристати. Ал' да је мајка таква — верујем, осећам, знам... Таква се прича казује далеко на западу, на Атланском Океану, у Бретањи. Али је и у нас, у XVIII веку, забележена народна песма с истим предметом. А то казује да је срце материно у свим временима и у свим народима исто, да је извор неисцрпне, вечите љубави родитељске.

Милостиво, благо, добро и драго биће — то је мајка. *Таква је моја мајка*.

Што знам — чула сам, учили су ме, читала сам. Хвала свима! Што осећам — дала ми је душа мајке моје.

И кад дође један дан — не, он неће доћи, он не сме доћи... љубав је материна почетак свега, она је завршетак свега, она је вечита — јер мајка не умире. Доброта њена живи у нама док је нас.

И Божји Син је имао Мајку своју. То је Света Богомајка, која је део душе своје унела у душу сваке мајке.

Па каквим предахом душе своје да изговорим премило име твоје, мајко моја? У руменој зори чистим мисао своју да твом имену изразза нађем. У сунчеву смирају тражим мекост речи да њом обележим доброту твоју!

Каквим именом да те назовем? Да пред тобом изговорим име анђела? То неће бити ново, јер си ти то име себи присвојила пре него што сам те ја очима угледала. Ти си ме научила свим лепим и милосним речима језика нашег — а ја бих хтела даље да поћем, да искажем нешто ново. Залуд. Реч је једна, само једна, која казује све. Та је реч: *мајка!*

Нисам још казала што бих жељела. Ја сам ти вечити дужник — мила мајко моја!

Војна А. Гавриловићева,
V раз. гимназије.

—

Ти си остарела, моја Мајко; и кад видим твоје боре, твоја погурена леђа, твоје смршале руке, твоју бледоћу, ја осећам како се пење, са дна мојих усахлих груди до мојих тужних очију бујица суза.

Филеас Лебег.

Ћилим Љубави.

Материнске песме.

За тебе сам, лепо моје дете, изаткала ћилим живих боја. Извезла сам по њему најлепше цвеће на свету. Гази га својим хитрим ножицама.

За тебе сам драго моје дете убрала неколико живих цветака да намиришу твој лаки сан.

Кад се пробудим, лепо моје дете, сакрићу природно цвеће које те може повредити. Ти ћеш се играти са вуненим цвећем ћилима.

Али зашто не могу, лепо моје дете, да изнова за тебе саградим цео свет својим благим и јаким материнским рукама?

—

Иди сам сивим друмом, дете моје. Ја не могу за твојим хитрим ногама, уморићу се.

У осталом, ако хоћеш да будеш слободан, избегавај да идеш у корак с ким и иди без друга.

Твоје ноге играју усамљену игру и твој се пут не може прећи у двоје, ако нећеш да сломијеш искрено надахнуће твог живота.

Како бисмо ишли заједно, душо? Мој је корак већ спор и не може ићи поред твог лаког лета.

Иди сам сивим друмом, дете моје. Иди сам пред свој живот својим лаким ногама.

Моје брижне очи гледаће како те нестаје у магловитој даљини.

—

Кад би желео немогуће, дете моје, једно једино створење на свету покушало би да те задовољи: ја, твоја мајка, твоја једина мајка.

Јер моја је љубав неисцрпна као и природа, као она моја је љубав бескрајна.

Кад би тражио и Мандрагору што пева, одмах бих пошла да је тражим до на крај света, погинула бих да нађем тај редак и нестварни цвет који би само један дан радовао твоју страсну и каприциозну душу.

И ко зна? Без сумње бих ти нашла ту јединствену Мандрагору коју је онај тужни младић желео до лудила, јер природа и мајка не знају за немогућност.

—

— Мајко мила, дај ми ту живу тицу.

— Ово је, љубав моја, господару мој. Види моју лудост, затворила сам за тебе ову лепу слободну тицу у кавез.

— Мајко, хтео бих да се играм са звездама.

— Не би биле довољно лепе. Месец би био сувише блед а сунце сувише сјајно за моју љубав, за мог краља.

— Мајко, дај ми шарене бубе, јеленке, лептире, цвеће, свитке и, нарочито, много пчела и мртвих мува.

— Радо ћу жртвовати за тебе те лаке и лепе животе које сам некад поштовала, дете моје. Да улепшам, да ојачам и усавршим твој млад и слаб живот, и треба ми још много живота, различитих живота заробити. Боље но ико, твоја мајка зна да је сваки живот избор.

—

Живот ми је тежак. Глава ми се повија. Руке ми падају. Не могу више.

Један крик. То си ти, тичице моја. Говориш сам себи, певаш...

Трчим теби.

Твој глас, као мађијска песма, даје нову снагу мојим жилама.

Живот ме радује. Глава ми се диже насмејана. Руке ми траже твоје анђелско тело.

—

Гледам вас како спавате, дечаци моји, и мислим на оне несрећне и грешне матере које су допустиле да њихов син погине у овом рату.

Зар нема жена у тој земљи ратника! рећи ће неко доцније, читајући опис ових узалудних смрти.

Да, било је жена, али презрених, жена без икаквог права на слављање, стварање, одбрану, уништења живота.

Жена кукавица заиста, дечаци моји, јер је боље убити сама свог сина и дати му смрт човска, него га пустити да погине као роб у фалангама плаћеника.

—

Не, нећете ви, дечаци моји, никад уништити рат.

Сасвим мали, слаби, ви већ показујете храброст и горду одважност.

Ви нападате. Али, у сред највеће борбе коју сте ви сами изазвали, ваш се поглед наједнoм напуни страхом, окрене се мени и моли:

„Мајко, како ме је страх овог непријатеља кога сам сам створио!

—

Колико би војника умирући начинило ту последњу исповест својој мајци: страх ме је!

И колико би тај крик био праведнији од оних узвишених речи, освећених историјом.

—

Пред мојим очима ће ваше погрешке увек бити лаке, лепа моја децо.

Да ли ће доћи време да судије, као искусне матере увиде безазленост злочинаца!

Све једно. Зар нисам ја ваша мајка, последњи и једини судија ваших дела, као и вечити саучесник?

—

Кад би мајка, као дрво, имала хиљаду и хиљаду цветних грана, хиљаду и хиљаду мирисних плодова, она би ипак знала тачан број и — толико је велико лудило њене љубави — љубила би одвојено свако од својих малих, различитом и бескрајном нежношћу.

Марсела Вукасовић Шемол.

—

Изгубимо ли мајку, ни сама је вечност не може повратити.

Фридрих Шилер.

—

Ако има љубави која није помешана са другим страстима, то је онда она љубав која се скрива у дну мајчиног срца.

Џон Лобок.

—

Жена је загонетка чије се решење зове материнство.

Фридрих Ниче.

—

Ако си добар син, ти си самим тим добар грађанин, а за све то захвали мајци.

Вагнер.

—

Лепа књига, као год и лепа беседа, могу да учине много, али мајка говори много речитије детињем срцу.

Франклин.

—

Често људи дугују за свој дар и свој глас једино својој мајци.

Пол Ервије.

—

Најбољи владалац је мајка, јер нас учи да владамо сами собом.

В. Гете.

—

Срце мајчино је амбис, на чијем дну се налази увек опроштај.

Балзак.

—

Од свију жена на свету само једна једина заслужује сву нашу љубав, а то је наша мати.

Енгел.

—

Једина душа која би ме у садањој борби поткрепила, то је моја мајка.

Мишле.

—

Тајна праве цивилизације лежи у утицају добрих мајки.

Емерсон.

—

Пример, или слика примера, која пред детињим очима мора најтрајније да лебди, то је мајка.

Смајлс.

—

Никакав бол није једнак материнском болу.

Бернарден де Сен Пјер.

—

Мекано је крило мајчино.

Народна изрека.

—

Љубав мајчина никад не престаје, и пророштво ако ће престати, језици ако ће умукнути, разума ако ће нестати.

Свето Писмо.